

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОГО РЕЧЕННЯ ЯК ФРАКТАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

Стаття присвячена дослідженню особливостей структурної організації речень у сучасній англійській мові із залученням ідей і принципів теорії фракталів. У науковій розвідці окреслено головні параметри системної організації фракталів і доведено їхню релевантність до характеризування будови англійського речення, висвітлено зв'язки між одиницями мислення та мови в еволюційній ретроспекції, виявлено особливості інваріантно-варіантного ладу речень в англійській мові та мовленні її носіїв.

Встановлено, що фрактальна будова простого речення представлена суб'єктно-предикатною структурою (S – P), яка є мовним інваріантом, що відтворюється у складі речення в ході його поширення та розгортання під час усної або письмової комунікації. Синтаксичні зв'язки, які встановлюються у членів речення з новими конститuentами в ході його поширення, можуть бути інтерпретовані як суб'єктно-предикатні, а це, у свою чергу, свідчить про структурну самоподібність речення, яка є характерною для фрактальних об'єктів. Найважливішими ознаками речення як фракталу є масштабна інваріантність, нечіткість меж, потенційна здатність кожного з конститuentів слугувати основою для предикації та подальшої ієрархізації структурних відносин, нелінійність шляхів розвитку.

Ключові слова: інваріант, пропозиція, речення, самоподібність, суб'єктно-предикатна структура, фрактал.

Yenikeyeva S. Structural organization of the English sentence as a fractal object. The article is devoted to the study of the English sentences' structural organization with application of Fractal Theory's ideas and principles. In this scientific research the main parameters of fractals' systemic organization have been outlined and their relevance to the English sentence structure characterizing has been proved, correlations between thought and language units in evolutionary retrospection have been revealed, the invariant structural organization of the English sentences as language units has been characterized and its variable manifestation in speech has been illustrated and described.

It has been stated that the language invariant in English syntactic units is the subject-predicate structure (S-P), filled up with semantic content actual for a certain communication act. In speech this structure is exteriorizes by appropriate functional variants. The indicated subject-predicate structure is recognized to be a pattern of self-similarity, since it is reproduced as far as the elementary sentence extends into a composite one. In English sentences this structure reflects the relations not only between the subject and the predicate but also between the nominal and the verbal in predicative complexes. Different word-combinations distinguished in a sentence also refer to S-P structures since they can be interpreted as elementary sentences (e. g.: *a/the beautiful girl = The girl is beautiful.*; *speak Italian = Italian is spoken (here).*)

These signs of self-similarity, or scale invariance, within a sentence attest its fractal nature. Each fractal structure of predication represented in the sentence manifests a particular situation, "shaped" like a phrase.

The development of a syntactic fractal is effected in the extending of the correlated sentence. The means of extending a sentence are single words, phrases, predicative complexes, clauses of different types, which becoming parts of a simple sentence (elementary fractal) make it self-organize and develop. The most important features of the sentence as a fractal object are the scale invariance, the fuzziness of its boundaries, the potential ability of its constituents to be the basis for predication and further hierarchization of their structural relations, non-linearity ways of development.

Key words: invariant, kernel, sentence, self-similarity, subject-predicate structure, fractal.

Актуальним для сучасного мовознавства є синергетичний підхід до виявлення принципів системної організації та закономірностей еволюції мови, у світлі якого вона ідентифікується як складна відкрита нерівноважна суперсистема з нелінійними шляхами розвитку. Новим шляхом осмислення когерентності мовної суперсистеми стало використання в дослідженнях параметрів її структурної організації принципів фрактальної геометрії. Засновником теорії фракталів по праву вважають франко-американського математика Б. Мандельброта [Mandelbrot 1982; Мандельброт 2002], який виявив, що процеси, що породжують різноманітні природні структури, відбуваються за принципами фрактальної самоподібності, коли структура цілого відображена в його частинах. Теорія фракталів, метою якої є дослідження топологічних параметрів складних відкритих нерівноважних систем з нелінійними шляхами розвитку, розглядається вченими як складова синергетичної наукової парадигми.

Ключовим терміном теорії Б. Мандельброта є «фрактал», що походить від латинського слова *fractus*, яке має значення «подрібнений», «фрагментований». Під фракталами розуміють об'єкти, які мають ознаки самоподібності, або масштабної інваріантності, тобто такі утворення, окремі фрагменти структури яких строго повторюються через певні просторові проміжки [Князева, Курдюмов 2007, с. 240]. Іншими словами, малий

фрагмент структури такого об'єкту побідний іншому, більш великому фрагменту або навіть структурі в цілому [Князева, Курдюмов 2010, с. 96]. Прикладами природних об'єктів, що мають фрактальну структуру можуть слугувати хмари, хвилі, рослини, гори, басейни рік, узбережжя морів та океанів, кровоносні та нервові системи живих організмів тощо. Результати досліджень науковців, спрямовані на аналіз різних лінгвальних ендосистем у світлі теорії фрактальних феноменів [Алефиренко 2009; Домброван 2013; Єнікеєва 2011; Єнікеєва 2011; Кійко 2016; Кійко 2017; Шамаєва 2012], дають підстави для тверджень про глобальну фрактальну організацію мовної суперсистеми.

Серед лінгвальних одиниць, які потребують детального дослідження із застосуванням фрактального підходу, є речення – конститuent синтаксичного рівня мовної суперсистеми.

Новизна підходу зумовлює **актуальність** наукової розвідки, **об'єктом** якої є речення як мовний і мовленнєвий феномен, а **предметом** – параметри речення як фрактального утворення.

Метою наукової розвідки є висвітлення особливостей структурної будови речення як фрактального об'єкту на матеріалі англійської мови.

Для досягнення поставленої мети маємо виконати такі **завдання**: окреслити параметри системної організації фракталів та довести їхню релевантність до характеризування будови речення; схарактеризувати зв'язки між одиницями мислення та мови в еволюційній ретроспекції; виявити особливості інваріантно-варіантного устрою речень в англійській мові та мовленні її носіїв.

Речення, як відомо, є головною комунікативною одиницею мови, яка актуалізує певну закінчену думку мовця, складається з одиниць нижчого мовного рівня – слів, має певну семіотичну форму актуалізації, тобто внутрішню (ідеальну, контентну) і зовнішню (матеріальну, експонентну) сторони реалізації синтаксичної одиниці. Конституентами синтаксичної макросистеми сучасної англійської мови є різноструктурні лінгвальні одиниці – словосполучення, прості, ускладненні та складні речення, головною ідентифікуючою ознакою яких є наявність синтаксичного зв'язку між складниками цих одиниць.

У сучасному мовознавстві виокремлюють три основні типи синтаксичного зв'язку: сурядний, підрядний та предикативний. Така типологія зв'язків між лексичними конституентами синтаксичної одиниці ґрунтується на характері статусних відносин між ними, а саме:

1) обидва елементи синтаксичної конструкції є відносно незалежними один від одного, що відповідає сурядному зв'язку (координації);

2) перший елемент залежить від другого, а другий не залежить від першого, що відповідає підрядному зв'язку (субординації);

3) перший елемент залежить від другого, і другий, у свою чергу, залежить від першого, що визначають як предикативний зв'язок [Іванова 1981, с. 114-115]. Сурядність і підрядність здебільшого характеризують відносини між елементами словосполучень, водночас предикативність є основоположним типом зв'язку між головними конституентами речення.

Словосполучення й речення відрізняються не лише типом синтаксичного зв'язку між конститутивними елементами, але й виконуваною функцією у мові, адже словосполучення є номінативними одиницями, а речення – комунікативними [Харитонов 2007, с. 76]. Речення є більш інформаційно насиченим, більш семантично навантаженим, ніж словосполучення, адже воно є виразником думки або почуття [Сигте 1967, р. 97], у той час як словосполучення залишається формально й семантично ускладненим найменуванням певного об'єкту. Словосполучення як парну сполуку слів можна виокремити не в усіх мовах світу, а лише в тих, в яких існують форми словозміни [Попова, Стернин 2007, с. 282]. Універсальною синтаксичною одиницею будь-якої мови є просте речення, яке відповідає певному логічному судженню, і слугує мовним актуалізатором закінченої думки.

Висвітлення сутності головної синтаксичної одиниці – речення – неможливе без розгляду більш глобальної проблеми взаємозв'язку і взаємодії мови як інформаційно-

комунікаційного засобу й мислення як складного когнітивного й психічного процесу. Мова і мислення, на думку науковців, формувалися одночасно в процесі історично довготривалої пізнавальної діяльності людини [ЛЭС 1990, с. 606]. Діалектична єдність між цими явищами полягає в тому, що мова можлива тільки в єдності з мисленням, без неї не може бути оформлена, закріплена, збережена й передана іншим комунікантам думка. Між одиницями мови й мислення існує певна кореляція: поняттю відповідає слово (лексема), судженню – просте речення, умовиводу – складне речення. Розвиток й удосконалення механізмів абстрактного мислення людини, еволюція людської свідомості й психіки загалом знаходили адекватне вираження в мові.

У філогенезі формування зазначених одиниць мислення й мови відбувалися саме у такій послідовності: спочатку виникли поняття й створювалися відповідні номінативні одиниці, які фіксували (закріплювали за звуковим знаком) здобуту у процесі когніції суспільно важливу інформацію. Більш складні логічні форми мислення – судження – розпочали своє існування у результаті формування у первісної людини здатності виявляти суб'єктно-предикативні зв'язки між відбитими свідомістю об'єктами дійсності.

З. Д. Попова і Й. А. Стернін зазначають, що фізіологічний процес встановлення предикативного зв'язку – це напружений творчий акт, рух електричного імпульсу. У готовому реченні наявний лише результат цього акту, статична фотографія здійсненого руху думки [Попова, Стернін 2007, с. 285]. Науковці вважають, що просте речення є мовним втіленням розумового акту предикуювання, тобто з'єднання думки про окремий факт дійсності (суб'єкт думки) з думкою про ознаку, якість, особливість, оцінку цього факту (предикат думки) [там само, с. 282].

Сам термін «предикативність» передає інформацію про те, що відносини між елементами, що з'єднуються, повинні відповідати відносинам між підметом і присудком, тобто цей термін не лише вказує на взаємний статус одиниць, що формують просте речення, але й характеризує їхню синтаксичну роль [Иванова 1981, с. 114].

Наступним кроком у розвитку людської свідомості стало формуванні здатності встановлювати певні зв'язки між судженнями, наслідком чого стало утворення в мові складних речень. Складні речення виявляються не в усіх мовах світу, а лише в структурно та функціонально розвинутих, таких, що мають багатий арсенал лінгвальних одиниць різних рівнів (насамперед лексичного), відзначаються складною системною організацією та обслуговують широкий загал носіїв цієї мови, які є представниками суспільства, що знаходиться на високому рівні економічного, соціального й культурного розвитку. На відміну від простого – монопредикативного – складне речення завжди дво- та багатопредикативне (поліпредикативне). На думку науковців, складне речення формується порівняно пізно, зазвичай вже у складі текстів, які укладаються з появою писемності [Попова, Стернін 2007, с. 282].

Саме суб'єктно-предикатна структура *S – P* визнається науковцями як один з патернів самоподібності у мовній системі [Домброван 2013, с. 149]. Ця мовна суб'єктно-предикатна структура виступає вербальним втіленням пропозиції – семантичного інваріанту, спільного для усіх членів модальної або комунікативної парадигм речень та похідних від них синтаксичних конструкцій [ЛЭС 1990, с. 401]. Пропозицію визначають також як структуру свідомості, одиницю збереження знання, одиницю, що репрезентує світ [Кубрякова 1997, с. 139-140]. У граматиках англійської мови пропозицію позначають термінами *kernel*, *K-terminal string* та вважають її «душею граматики» та «ядром і сутністю мови», адже всі інші структури можна вважати похідними від неї [Roberts 1964, p. 105].

Наприклад, речення на кшталт *The girl sang loudly. The girl sang an old Irish song. The girl was singing in her room. We disliked the girl's singing. We wanted the girl to sing again. How beautifully the girl was singing! When asked the girl used to sing to us.* etc. є дериватами (або трансформами), створеними на базі пропозиції *the girl sang*. Ця ядерна структура виступає семантичним інваріантом для усіх похідних синтаксичних конструкцій, які є варіантами зазначеної пропозиції. Інваріантно-варіантний устрій синтаксичних одиниць як

конституентів мовної суперсистеми свідчить про їхню фрактальну організацію, адже на різних етапах змістового конструювання кожної з трансформ діє принцип моделювання різномасштабної структурної самоподібності.

Прості (або «елементарні» [Иванова 1981, с. 213]) речення характеризуються монопредикативністю, тобто наявністю лише однієї суб'єктно-предикатної групи (наприклад, *I saw my friend an hour ago. Jill seemed happy. The dog was seen in the park.*), проте в англійській мові вони можуть бути ускладнені включенням різнотипних предикативних конструкцій (наприклад, *I saw my friend crossing the street an hour ago. Jill seemed to be happy. The dog was seen running in the park.*).

Науковці визнають наявність в англійській мові двох видів структурної предикації – первинної $S - P$ та вторинної $S^1 - P^1$ [Домброван 2013, с. 151, Fedorenko 2008, р. 242]. Первинну предикацію формують граматичний підмет S , виражений іменником у загальному відмінку або займенником у називному та предикатом P , вираженим особовою формою дієслова або граматичною конструкцією, компонентом якої є дієслово в особовій формі. Вторинну предикацію реалізують предикативні комплекси, до складу яких входить іменний компонент S^1 , виражений іменником у загальному відмінку або займенником в об'єктному відмінку та предикативний компонент P^1 , представлений безособовою формою дієслова, вираженою Participle I, Participle II або the Infinitive. До структур вторинної предикації належать також герундіальні конструкції, у яких іменний компонент виражений іменником у родовому відмінку або присвійним займенником, а предикативний – герундієм.

Наприклад, у реченні *We heard a woman singing in the garden.* реалізовано дві структурні предикації – первинна *we heard* (підмет-присудок) та вторинна *a woman singing* – предикативна конструкція (the Objective Participial Construction), яка у реченні виконує функцію складного додатка Complex Object. Речення *The woman was heard singing in the garden.* містить конструкцію з первинною предикацією *the woman was heard* ($S - P$) та вторинною предикацією *the woman singing* ($S^1 - P^1$), оформленою у вигляді предикативної конструкції (the Subjective Participial Construction).

У реченні *We liked the woman's singing.* первинна предикація *we liked* ускладнюється вторинною, вираженою предикативною конструкцією з герундієм *woman's singing*. Ускладнення структури простого речення предикативною конструкцією є, на наш погляд, демонстрацією фрактальної природи речення, адже вторинна предикація (фрагмент структури) є подібною до первинної, що повністю відповідає сутності фракталів, під якими розуміють «явища масштабної інваріантності, коли наступні форми самоорганізації системи за своєю будовою нагадують попередні» [Котельников 2000]. На думку Т. І. Домброван, вторинна структура предикації є репрезентантом окремої ситуації, згорнутої до меж предикативного словосполучення [Домброван 2013, с. 152].

У пам'яті людини зберігаються типові для її рідної мови формалізовані моделі репрезентації відбитих її свідомістю образів, ситуацій, процесів, засоби актуалізації оцінки подій, спонування до інтеракції тощо. Проте, як підкреслюють науковці, людина є істотою творчого мислення і природно очікувати від неї прояву творчості в такій області, тісно пов'язаної зі свідомістю, як мовленнєва діяльність, користування мовою. Творча складова в мовленнєвій діяльності стосовно синтаксису реалізується в породженні нескінченного розмаїття щоразу нових речень. Вільне володіння людською мовою вимагає не зберігання в пам'яті готових речень «на всі випадки життя» (зрозуміло, що це просто неможливо), а конструювання для разового вживання нових речень, навіть для подібних ситуацій [Иванова 1981, с. 167-168].

Одна й та сама думка може бути актуалізованою мовцем за допомогою різних лексичних, синтаксичних, стилістичних засобів мови, проте серед усієї різноманітності мовленнєвих варіантів об'єктивації думки (судження) незмінною залишиться суб'єктно-предикатна структура $S - P$ як інваріант синтаксичного рівня мовної системи. Саме ця суб'єктно-предикатна структура є «основним патерном самоподібності у вертикалі мовної системи» [Домброван 2013, с. 154], тобто принципом її фрактальної будови.

Хоча прості речення, як вже зазначалось, характеризуються монопредикативністю, кожний член простого речення має потенційну здатність, вступаючи у нові предикативні зв'язки, розширювати та ускладнювати структуру вихідного речення. Ці синтаксичні процеси зумовлені здатністю людського розуму до рекурсивної об'єктивації отриманої в результаті когніції інформації про навколишній світ засобами мовної комунікації, серед яких важливу роль відіграють саме суб'єктно-предикатні структури. Їхнє формування відбувається у ході когнітивної діяльності людини, коли вона, «пізнаючи світ, виділяє в ньому, насамперед, субстанції, а потім переводить фокус уваги на ознаки, властивості й зв'язки з іншими субстанціями світу.

Процес пізнання навколишнього світу полягає в рекурсивному, нескінченно повторюваному розумовому акті приписування спостерігачем якоїсь ознаки певній субстанції та/або репрезентації нескінченної різноманітності відносин між субстанціями» [Домброван 2013, с. 154-155]. Засобами маніфестації цих «рекурсивних актів приписування» у мові є додавання до кожного з головних членів речення другорядних елементів, виражених словами, фразами, підрядними реченнями (clauses), ускладнення структури синтаксичної одиниці комплексами вторинної предикації тощо. Відносини між синтаксично зв'язаними членами речення, як головними, так і другорядними, можуть бути представлені у вигляді суб'єктно-предикатних структур.

Наприклад, зв'язки між членами речення *The narrow alley round the side of the monument looks gloomy today* можуть бути представлені як такі суб'єктно-предикатні структури: 1) *the alley looks gloomy*; 2) *the alley is narrow*; 3) *the alley is round the side of the monument*; 4) *the gloomy look is today*. Розглядуване речення структурується за фрактальним принципом масштабної інваріантності, адже кожний з виділених нами фрагментів містить у собі «відбиток цілого» – синтаксичну структуру предикації $S - P$.

Під дією закону мовної економії мовці прагнуть репрезентувати виявлені ними численні суб'єктно-предикатні зв'язки між «субстанціями предметно-ознакового середовища» у межах одного речення. Це спричинює різного типу трансформації, що здійснюються у мовленні шляхом долучення синтаксичних процесів, спрямованих на розширення й ускладнення речення або його редукцію [Fedorenko 2008, р. 308]. Зазначені синтаксичні процеси засвідчують нелінійність функціонування й розвитку речень як синергетичних мікросистем (мікрофракталів).

Під нелінійністю розуміють «ієрархічну організацію, яка передбачає багатоваріантність шляхів розвитку відкритої системи, незворотний характер і різномасштабність змін, чергування ступенів інтенсивності процесів, що відбуваються в системі у ході її самоорганізації» [Домброван 2013, с. 155-156]. Просте, або елементарне, речення – це «завершена, але відкрита конструкція» [Іванова 1981, с. 213]. Якщо суб'єктно-предикатні структури формально й мають лінійний характер, проте, як вже зазначалося, як суб'єкт, так і предикат, мають здатність вступати в нові предикативні зв'язки, розбудовуючи складну ієрархію синтаксичних відносин у складі речення, внаслідок чого речення перетворюється на ієрархічну систему з кластерною структурою.

Наприклад, системна організація поширеного речення *THE young MAN living in the next house WORKED hard from early morning till late night because he wanted to earn more money to support his family which was in a difficult financial situation* має вигляд складного, побудованого за принципом самоподібності фракталу, ядерною суб'єктно-предикатною ($S - P$) структурою якого є просте речення *THE MAN WORKED*.

Зв'язки кожного з конститuentів ядра із залежними від них другорядними членами речення також можуть бути представлені як суб'єктно-предикатні структури. Зберігаючи часові параметри події, що представлена у розглядуваному складному реченні, виділимо реальні та потенційні суб'єктно-предикатні структури, що об'єктивують репрезентовані у ньому ситуації, серед яких:

the young MAN = *The man was young*.

the MAN living in the next house = *The man was living in the next house*.

WORKED hard = *(The man's) work was hard.*

WORKED from early morning till late night = *(The man's) work was from early morning till late night.*

he wanted to earn = *(His) want was to earn.*

(he) wanted more money = *More money was wanted (by him).*

(he) wanted to support his family = *(His) want was to support his family.*

(his) family was in a difficult situation

a difficult financial situation = *(The) financial situation was difficult.*

Отже, кожна фрактальна структура предикації, репрезентантована у цьому реченні, є об'єктиватором окремої ситуації, немов згорнутої до розмірів словосполучення, яке має предикативний характер. Мовним інваріантом у кожному випадку слугує суб'єктно-предикатна структура (S – P), яка заповнюється актуальним для здійснення комунікації змістом, об'єктивуючись у вигляді відповідних мовленнєвих варіантів цієї структури. Зазначена суб'єктно-предикатна структура є патерном самоподібності, за принципом якої «добудовується» й самоорганізується макрофрактал складного речення.

Просте речення що відповідає елементарному фракталу, може поповнюватися новими членами, вираженими словами, словосполученнями, предикативними конструкціями й іншими реченнями, що, веде до ускладнення структури вихідної синтаксичної одиниці, і, відповідно, спричинює самореорганізацію й самодобудовування фракталу в бік його ускладнення.

Основними механізмами саморозвитку елементарних фракталів цього типу вважаємо синтаксичні процеси, що зумовлюють структурне й семантичне ускладнення простого речення, такі як розширення, розгортання, приєднання, включення [Іванова 1981, с. 215]. Синтаксичні процеси редуційного типу розглядаються нами як механізми трансформації фракталу, але в бік його зменшення. Розвиток фракталів-речень, спрямований на їхнє ускладнення, найчастіше спостерігається у письмовому мовленні, у той час як «зменшення» обсягу фракталу-речення є більш характерним для усної комунікації.

Висновки. Речення як мінімальна синтаксична одиниця, що використовується в актах мовленнєвої комунікації є синергетичною мікросистемою. Реалізована у реченні структурна схема має фрактальний характер, адже демонструє ознаки масштабної інваріантності та самоподібності. Ядром й інваріантною основою речення є його суб'єктно-предикатна структура (S – P), яка має здатність багаторазово відтворюється по мірі поширення й ускладнення речення.

Просте речення, що у синергетичному вимірі відповідає елементарному фракталу, є хоча і завершеною, але відкритою конструкцією, яка у процесі функціонування здатна саморозвиватися й самоорганізовуватися внаслідок входження до її структури лексичних і фразових одиниць, предикативних комплексів або приєднання інших речень.

Зв'язки конститuentів елементарного речення із новими членами, що його поширюють, мають характер предикації й можуть бути об'єктивовані в окремих елементарних реченнях із власною суб'єктно-предикатною структурою. Така суб'єктно-предикатна структура слугує патерном самоподібності, за принципом якої добудовуються, розвиваються й ускладнюються фрактали речень. Ця структура є мовним інваріантом речень, вона, заповнюючись комунікативно актуальним змістом, об'єктивується у різноманітних усних та/або письмових мовленнєвих варіантах. Головними ознаками речення як фрактального об'єкту є масштабна інваріантність, нечіткість меж, нелінійність розвітку.

Перспективою подальших студій вважаємо детальне висвітлення ролі синтаксичних процесів, спрямованих на поширення й редуцію, у самоорганізації речень як фрактальних об'єктів, здійснення типологічної класифікації мовних фракталів з урахуванням структурних параметрів речень з різним ступенем складності.

Література

Алефуренко Н. Ф. Лингвокогнитивная синергетика : истоки, принципы, сущность. *Studia Linguistica Cognitiva*. Вып. 2 : Наука о языке в изменяющейся парадигме знания. Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2009. С. 228-255.

- Вейхван Г. А. Новое в английской грамматике. М. : ООО «Изд-во Астрель» : «Изд-во АСТ», 2001. 128 с.
- Домброван Т. И. Язык в контексте синергетики. Монография. Одесса : КП ОГТ, 2013. 346 с.
- Єнікєєва С. М. Архітектоніка системи словотвору як фрактального об'єкту (на матеріалі англійської мови). *Нова філологія*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. № 47. С. 50-54.
- Єнікєєва С. М. Фрактальность микросистем словообразования (на материале английского языка). *Studia Linguistica XX. Язык в логике времени: наследие, традиции, перспективы*. Сборник научных трудов. СПб.: Политехника-сервис, 2011. С. 107-118.
- Іванова І. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М. : Высш. школа, 1981. 285 с.
- Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Синергетика : Нелинейность времени и ландшафты коэволюции. М. : КомКнига, 2007. 272 с.
- Кійко Ю. Є. Німецько-українські паралелі в інформаційних медіажанрах : фрактальний підхід. Чернівці : Видав. дім «Родовід», 2016. 392 с.
- Кійко Ю. Є. Фрактальне моделювання інваріантно-варіативної структури медіатекстів у німецькій та українських мовах : автореф дис. док. філол. н. К. : Нац. пед ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2017. 39 с.
- Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики: Синергетическое мировидение. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 256 с.
- Котельников Г. А. Теоретическая и прикладная синергетика. URL : <http://spkurdyumov.ru/what/teoreticheskaya-i-prikladnaya-sinergetika/>
- Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ ред. Е. С. Кубряковой. М. : МГУ, 1997. 245 с.
- Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М. : Сов. Энциклопедия, 1990. 685 с. (ЛЭС).
- Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы. М. : Ин-т компьютерных исследований, 2002. 656 с.
- Попова З. Д., Стернин И. А. Общее языкознание. 2-е изд., перераб. и доп. М. : АСТ Восток-Запад, 2007. 408 с.
- Харитонов І. К. Теоретична граматики сучасної англійської мови. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2007. 160 с.
- Шамаєва Ю. Ю. Фрактальная семиотика языка эмоций : лингво-когнитивное измерение. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*, 2012, № 1003. С. 45-52.
- Curme G. O. A Grammar of the English Language. Boston : D. C. Heath and Company, 1931. Vol. III. Syntax. 616 p.
- Fedorenko O. I., Sukhorolska S. M. English Grammar. Theory. Lviv: Ivan Franko University Publishing Center, 2008. 360 p.
- Mandelbrot B. The Fractal Geometry of Nature. New York: Henry Holt and Company, 1982. 468 p.
- Roberts P. English Syntax, a Book of Programmed Lessons: An Introduction to Transformational Grammar. New York: Harcourt, Brace & World, 1964. 418 p.

(Матеріал надійшов до редакції 3.05.18. Прийнято до друку 15.05.18)

УДК: 811.111:81'42

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-06>

ЗАЛУЖНА М. В.

(Запорізький національний університет)

ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ *UNCERTAINTY* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Статтю присвячено аналізу змін у структурі концепту *UNCERTAINTY* в англійській мовній свідомості унаслідок поширення постмодерного світогляду. У статті доводиться, що *UNCERTAINTY* є комунікативно релевантним для англійської мовної свідомості і відтворюваних у художніх текстах концептом. Особливу увагу в науковій розвідці прикуто до параметрів вербалізації концепту засобами сучасної англійської мови, насамперед у художніх текстах британських авторів.

Аналіз емпіричного матеріалу виявив, що основні трансформаційні процеси торкаються поняттєвого шару концепту, збагаченого за рахунок залучення постмодерністських понять і розширення темпоральної та просторової сфери. Валоративний шар концепту відбиває процес поляризування, оскільки фіксує негативне ставлення до асоціатів концепту (страх перед проявами нестабільності сучасної доби) або, навпаки, позитивну оцінність (сподівання на нові перспективи, яким передуює невизначеність).

Ключові слова: постмодерн, постмодернізм, концепт, мовна свідомість, англійська мовна свідомість.

Zaluzhna M. V. Postmodern transformations of the concept *UNCERTAINTY* in the English language consciousness. The article deals with the analysis of the changes in the structure of the concept *UNCERTAINTY* in the English language consciousness due to the recent spread of postmodernist worldview. It is proved in the paper that historically *UNCERTAINTY* is a communicatively relevant concept for the English language consciousness and it has a wide span of manifestations in the English-language.

Special attention is paid in the research to the peculiarities of the concept verbalization by means of the modern English language, namely in the fiction texts by the British authors. As a result of natural, historic and social conditions the concept *UNCERTAINTY* has become an inalienable part of the English language consciousness, which is further deepened by the influence of the recent situation in the UK. Though the universal concept *UNCERTAINTY* is a relatively stable cognitive entity, it is modified by current experiences in different cultures, mainly connected with the risks caused by globalization and the overall instability of the modern epoch.